

Ilyen – makroszintű – kérdések mindenekelőtt az alábbiak:

- ▶ A 12 éve – kijelöléssel – létrehozott központi könyvtárak 17 tagú együttesének további sorsa. Ha a nyugati központi könyvtárakat nézzük, akkor a 17 könyvtár sok, ui. ott csak átfogó szakterületeken (orvosegészségügy, közgazdaság és kereskedelem, mezőgazdaság és élelmiszeripar, technika) vannak ilyen képződmények, ha viszont a Lengyelországban művelt kb. 200 diszciplínát, akkor kevés. Mindenesetre néhány ilyen központi könyvtár eddig is jól dolgozott, s valószínűleg továbbra is vállalja ezt a megbízatást. Más könyvtárak viszont jobban teszik, ha a továbbiakban "nem vállalják a próféciát". A rendezésnek mindenképpen önkéntes alapon kell megtörténnie.
- ▶ A tudományos könyvtárakat különféle tárcák, tudományos akadémiai szervezetek és egyesületek tartják fenn – költségvetésből. Ezen aligha lehet változtatni, de: újfajta, alulról kezdeményezett kapcsolatrendszer kiépítésére, mégpedig a "fenntartótól szabad" kiépítésére van szükség. A fenntartó közbeszólása csak arra terjedhet ki, hogy a környezet igényeinek megfelelően

működik-e egy-egy könyvtár. Egy ilyen vice versa lukratív kapcsolatrendszer kialakításának segítségével pl. a nemzeti könyvtár vállalkozhatna, ám csak mint "primus inter pares". A szerző ezzel kapcsolatban kijelenti: "Személyesen nem hiszek annak lehetőségében, hogy valamilyen vezető vagy központi intézmény ténylegesen koordinálhatná a tudományos könyvtárak és információs központok munkáját, sem abban, hogy a könyvtár-, illetve az információs politika központi kialakítása üdvös lenne, mint hogy ez megint látszattevékenységbe torkollana. Nem szabad azt hinni, hogy egy mind ez ideig lehetetlen dolog éppen a központosító tendenciákat nem szívelő piacgazdaságban válik lehetségessé. A dolgokat ezért közvetlenül kell saját kézbe venni, nem utolsósorban azért, mivel e tevékenységi szféra működésének általános mechanizmusai a szakmán belül közismertek."

/SORDYLOWA, B.: Biblioteki i informacja naukowa w dobie przemian. = Przegląd Biblioteczny, 59. köt. 2. sz. 1991. p. 135–145./

(F. T.)

Kelet-közép-európai együttműködés

Egy másféle kelet-közép-európai könyvtári együttműködés óhajta

A rendszerváltást megélt kelet-közép-európai államok, így Cseh-Szlovákia, Lengyelország, a jugoszláv utódállamok, a balti országok, Magyarország, illetve – esetleg – a többi reformállam könyvtár- és tájékoztatásügyi együttműködését botorság volna feladni, bár egyfajta kedvetlenség és dubiózusság mutatkozik meg mostanában iránta a pártállami formalizmusokra visszaemlékezve.

Ennek ellenére erre az együttműködésre szükség van, mégpedig a következő körülmények miatt:

- ▶ Az említett országok politikai és gazdasági fejlődésében sok a hasonlóság, melyet a majdnem azonos múlt határoz meg.
- ▶ Az átmenetek okozta gazdasági és szervezeti nehézségek negatív módon hatnak ki ezen országok információs környezetére is, s ezáltal a fejlett országok könyvtár- és tájékoztatásügyi trendjeivel ellentétes trendek érvényesülnek benne.
- ▶ A szóban forgó országok mindegyikében könyvtár- és tájékoztatásügyi kiútkeresés folyik, melynek keretében különféle elemzések, koncepciók sokasága készült el, illetve van készülőben.
- ▶ Feltételezhető, hogy a különféle koncepcionális ötletek más országokban is hasznosíthatók.
- ▶ Az utóbbi időben meglazult kapcsolatok szorosabbá tétele révén ezeknek az országoknak közös

nyugati "szereplésekre" és "fellépésekre" nyílik lehetőségük, ami egyszersmind eredményesebb és lukratívabb "végkifejleteket" helyez kilátásba.

A legsürgetőbb vitatémák szinte önként adódnak az adott helyzetekből. Konkrétan a következőképpen fogalmazhatók meg:

- ▶ Milyen legyen a könyvtári-információs jogalkotás modellje?
 - ▶ Miként alakuljon a könyvtári-információs irányítás és finanszírozás?
 - ▶ Hogyan kell nekilátni a nyugati országok könyvtári-információs paramétereinek utolérésének? Az együttműködés formái és módjai az alábbiak lehetnének:
 - a) *szakértői-konzultációs* együttműködés, amely a legkülönfélébb vitafórumok, találkozások, szakembercserék, tanulmányutak halmazából állna;
 - b) *képzési-továbbképzési* együttműködés, amely az oktatók és a hallgatók találkozásában és cseréiben valósulna meg, s következésképpen az egyenértékű képzési formák kialakulása felé vinne.
- Az efféle kibontakozást – s ez a térség jelenlegi szegénységében nagy szerencse – különféle EK-alapok (*LIBER*, *TEMPUS* stb.) és *IFLA*-támogatások teszik reálissá, azaz finanszírozhatóvá.

Az itt vázolt újfajta együttműködést az érintett országok intézményei és – még inkább – hozzáértő szakemberei vihetik csak sikerre. Indításként célszerű volna egy ankétot szervezni, és egy közös – programkimunkáló – titkárságot "találni" hozzá.

/TRANCYGIER, T.: O potrebe a predpokladoch spolupráce knižnic krajin strednej a východnej Európy. = Knížnice a informácie, 23. köt. 5. sz. 1991. p. 233–234./

(F. T.)

Az európai könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumellátás áttekintése

A könyvtár-automatizálás és hálózatszervezés európai helyzetéről 1990 májusában Brüsszelben tartottak konferenciát. Ennek előkészítése keretében és az UNESCO anyagi támogatásával született meg az a tanulmány, amely – a Szovjetuniótól eltekintve – az európai könyvtárközi kölcsönzést és dokumentumellátást értékeli. A tanulmányra az IFLA Nemzetközi Kölcsönzési Irodája (Office of International Lending = OIL) kapott felkérést, amely kérdőíves felmérést és irodalomtanulmányozást is végzett. A felmérés keretében 950 európai könyvtárnak küldtek ki kérdőívet a *World Guide to Libraries* és a *World of Learning* c. kiadványra támaszkodva. Ezekben a könyvtárakban több mint 1000 folyóíratra fizettek elő. A kérdőívekből 424 felhasználható érkezett vissza, éspedig 208 egyetemi, 80 közművelődési, 27 nemzeti és 109 szakkönyvtártól. Magyarországról 6 könyvtártól érkezett vissza értékelhető kérdőív a megkeresett 12 közül.

Könyvtárközi kölcsönzési rendszerek

A könyvtárközi kölcsönzésnek különböző belföldi és nemzetközi formái alakultak ki Európában. A *centralizált* rendszer, amelynek esetén a könyvtárközi kölcsönzési kérések teljesítése egy nagy központi gyűjteményre koncentrálódik, ritka. Ilyennek tekintik az angol nemzeti könyvtár dokumentumellátó szolgálatát (British Library Document Supply Centre = BLDSC), minthogy a szóban forgó igények elsősorban oda irányulnak, de nem kizárólagosan, mert az egyes angol könyvtárközi együttműködési rendszerek egymás között közvetlenül is sokat kölcsönöznek.

A félig vagy teljes mértékben *decentralizált* rendszerek gyakoribbak. Ezek alapjait speciális gyűjtőkörű nagykönyvtárak adják. Itt vagy meghatározott tárgykörök (pl. a korábbi NSZK), vagy kijelölt tudományterületek szerint (Hollandia) szolgáltatják az irodalmat.

A skandináv államokban sajátos kétlépcsős rendszer honosodott meg: a kérések először a nagy, általános gyűjtőkörű könyvtárakhoz kerülnek, és csak szükség esetén jutnak tovább más típusú könyvtárakhoz teljesítés végett.

Néhány országban teljesen decentralizált rendszer található, amely a nagy, általános gyűjtemények mellett a szakkönyvtárakra és a könyvtárak jóakarátára támaszkodik (Belgium, Izland). Másfelől, bár a rendszer decentralizált, törvényi rendelkezések teszik a részvételt a könyvtárak köteleességévé (Olaszország).

Vannak olyan országok is, ahol egyáltalán nincs szervezett könyvtárközi kölcsönzési rendszer (Görögország), vagy csak részleges rendszer van (Spanyolország), amely nem funkcionál hatékonyan.

Nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési rendszer

Az IFLA fontosnak tartja, hogy a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés előmozdítása érdekében minden államban szervezzenek az ilyen tevékenységet legalább koordináló központot. Ennek alakulásáról adatokat gyűjt abban az esetben is, ha a forgalom lebonyolításában nem vesz részt. Ilyen központ található Nagy-Britanniában, a skandináv országokban, és néhány volt szocialista országban. A többi államban – nem lévén ilyen központ – a könyvtárak saját lelemenyességükre vannak hagyatva. Az így lebonyolított forgalom adatai azután nem is kerülnek be az érintett ország vonatkozó statisztikájába, ami hátrányosan hat a páneurópai rendszer kialakítására is.

Központi katalógusok

A központi katalógusok elvileg mindenképpen fontosak a könyvtárközi kölcsönzés szempontjából, de gyakorlatilag csak akkor, ha könnyen el lehet őket érni, és naprakész állapotban vannak. Dél- és Kelet-Európában a legtöbb központi katalógus még kartoték vagy nyomtatott formában létezik. Észak- és Nyugat-Európában már gyakoriak a különféle automatizált katalógusok, és a külföldi könyvtárak számára is rendelkezésre állnak. Szabványosítási erőfeszítések folynak a felvételek és információk cseréje, a különböző számítógépes adatbankok lekérdezhetőségének előmozdítása érdekében. Ebből a szempontból igen fontosak a LASER (Nagy-Britannia), a PICA (Hollandia) és a DBMIST (Franciaország) között folyó kísérletek. Skandinávia központi katalógusai-